

(Vers. 14, 45.) *Ecce dies veniunt, dicit Dominus. A et (a) comprehendet arator messorum, et calcator uvæ mittentem semen. Et stillabunt montes dulcedinem et omnes colles culti erunt. Et convertam captivitatem populi mei Israel, et edificabunt civitates desertas, et habitabunt, et plantabunt vineas, et bibent vinum earum, et facient hortos, et comedent fructus eorum. Et plantabo eos super humum suam, et non evellam eos ultra de terra sua quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus. LXX: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et apprehendet tritura vindemiam, et variabitur uva in semente. Et stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles consiterunt. Et convertam captivitatem populi mei Israel, et edificabunt civitates dissipatas, et habitabunt, et plantabunt vineas, et bibent vinum earum, et facient hortos, et comedent fructum eorum. Et plantabuntur super terram suam, et non avellentur amplius de terra sua quam dedi eis, dicit Dominus Deus omnipotens. Suscibit tabernaculo David quod ceciderat, et reedificatis his que fuerant lapsa atque subversa, describitur rerum omnium abundantia, quomodo hi qui prius euntes, ibant, et flebant, portantes semina sua, venientes venient cum exsultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv): ut consequatur manipulorum tritura vindemiam, sive arator messorum et uva varietur, ac ducat colorem in tempore seminis: sive, ut verius est, calcator uvæ comprehendat sementem, et sic sibi invicem cuncta succedant, ut nulla dies sit absque frumento, vino et gaudio. In illo tempore, plenis torulacibus uva calcabitur, et de Christi ac martyrum (b) sanguine rubentia musta fundentur, et hujuscemodi calcator uvæ erit seminarium sermonis Dei, ut sanguis eorum magis clamet in mundo, quem clamavit sanguis Abel 357 justis. Quicumque autem merito virtutum suarum ad montana conscenderit, melle sudabit, immo stillabit dulcedinem sermonis Dei, de quo scriptum est: *Custate et videte quam suavis est Dominus* (Ps. xxxiii, 9): *Et, Quam dulcis eloquia tua gutturi meo, super mel et favum ori meo* (Ps. cxviii, 103). Et qui infra montes, immo secundi a montibus fuerint, quos sponsus transiit in Cantico Canticorum (Cant. ii), et appellat colles, consiti erunt et imita-*

(a) Herum vitiose retinuit Martian, comprehendit.
(b) Vide S. Zenonis tractatum 27 et seq., lib. ii.

buntur paradisum Dei: ut omnia in illis poma pendeant doctrinarum. Tunc si quis infidelitate captivus est, et necdum credit in nomine Domini, et est de reliquiis populi quondam ejus Israel, revertetur ad fidem Christi, ut quem in Prophetis audierat, in Evangelio teneat. Hi autem montes qui stillabunt dulcedinem, et colles qui consiti fuerint, postquam converterit Dominus captivitatem populi sui Israel, edificabunt civitates antea desertas, et habitabunt in eis: at unaquaque civitas exstructa dicat: *Ego civitas firma, civitas que oppugnatur* (Prov. sec. LXX), et de qua Dominus in Evangelio loquitur: *Non potest civitas abscondi super montem postquam (Mat. v, 14). Et in Psalmis dicitur: Fluminis impetus (c) latificat civitatem Dei* (Ps. xlv, 4). Plantabunt quoque vineas cum Noe (Gen. ix), et bibent vinum earum, et inebriabuntur, et audient a Domino Salvatore: *Bibite amici 358 mei, et inebriamini* (Cant. v, 1). Bibent autem vinum, quod se in regno Patris cum apostolis suis novum bibiturum esse pollicitus est (Marc. xiv). Hæc est vinea Soree, cujus vinum quotidie in mysteriis bibimus: Nec harum rerum felicitate contenti, propter delicias facient hortos, et irrigabunt eos: ut nulla desint in eis genera virtutum, comedent fructus eorum: qui enim plantaverit et rigaverit, ipse et comedet. Cumque hæc omnia montes et colles fecerint, stillantes dulcedinem, et edificantes civitates, et habitantes in eis, plantantes vineas, et bibentes vinum earum, facientes hortos, et comedentes fructus eorum: tunc ipsos plantatores plantabit Dominus super terram suam, de qua dicitur: *Credo vi, here bona Domini in terra viventium* (Ps. xxvi, 13). Et in Evangelio: *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram* (Mat. v, 4). Postquam autem plantaverit eos, et firma (Al. firmas) in altum radice (Al. radices) solidarit, non evellet ultra de terra, quam dederat eis (Al. dederit). Ex quo intelligimus Ecclesiam usque ad finem mundi, concuti quidem persecutionibus, sed nequaquam posse subverti; tentari, non superari. Et hoc fiet, quia Dominus Deus omnipotens, sive Dominus Deus ejus, id est, Ecclesia, se facturum esse pollicitus est: cujus promissio, lex natura est.

(c) Mavult Victor plurimum numero, latificans, juxta Græcum ἐβελισσούσιν.

S. EUSEBII HIERONYMI STRIDONENSIS PRESBYTERI COMMENTARIORUM IN ABDIAM PROPHETAM

LIBER UNUS.

PROLOGUS.

359-360 Cum essem parvulus, ut parvulus loquebar, ut parvulus sapiebam, ut parvulus cogitabam: postquam factus sum vir, quæ parvuli erant, deposui (1 Cor. xiii). Si Apostolus proficit [Al. profecit] et quotidie preteritorum obliviscens, in priora se extendit, ac secundum præceptum Domini Salvatoris, stivam tenens, post tergum non respicit (Phil. iii; Luc. ix): quanto magis ego, qui necdum ad ætatem perfecti viri, et in mensuram Christi (Ephes. iv) (b) veni, mereri debeo veniam, quod in adolescentia mea provocatus ardore et studio Scripturarum, allegorice (c) interpretatus sum [Al. sim] Abdiam prophetam, cujus historiam nesciebam. Ardebat animi cognitione mystica, et quia legeram omnia possibilis credentibus, ignorabam diversa esse charismata: (d) litteras sæculi noveram, et ob id putabam me librum legere posse signatum. Stultus ego, viginti quatuor seniores habentes in manibus phialas et citharas, et quatuor animalia plena oculis consurgunt de throno suo, imperitiam confitentur, gloriam Agno canunt (Apoc. V), et virgæ de radice Jesse, et putabam posse me, quod credebam: cujus in manu non sebat sermo Dei, nec dicere poteram: *A mandatis tuis intellexi* (Ps. cxviii): neque illius de Evangelio beatitudinis recordabar: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v, 8). Necdum de altari carbo sublatas, labia mea purgaverat (Isai. vi, 8). Necdum error veteris ignorantie igne Spiritus sancti fuerat circumciscus, **361 362** et audacter loquebar ad Dominum: *Ecco ego, milite. Sperabam in scriniolis latere [Al. jacere] quod scripseram, et ingenioli mei primam afferret exemplar* quodam juvene tot annis, quot et ego quondam scripseram, laudante opusculum meum. Fateor miratus sum, quod quantumvis aliquis male scriperit, invenit similem lectorem sui. Ille prædicabat, ego erubescerebam: illo quasi my-

sticos intellectus ferebat ad calum, et ego demisso capite confiteri meum pudorem prohibebam. Quid igitur? condemnamus in quibus pueri lusimus? minime. Scimus enim in tabernaculo Dei, et aurum, et pilos caprarum similiter oblatos. Legimus in Evangelia (Marc. xii), viduæ pauperis duo minuta, magis quam divitum substantias approbata [Al. approbata]. Et tunc dedimus quod habuimus, et nunc, si tamen aliquid profecimus, Domino sum reddimus. Gratia enim ejus sum quod sum (1 Cor. xv). Nec diffiteor per hosce triginta annos in ejus opere me ac labore sudasse. Clemens est pater; cito revertentem filium suscipit, nec expectat donec quis aperiat ostium: ipse egreditur obviam, annulum et stolam parat; licet germanus irvideat, et scortatorem ac nepotem vocet, de salute illius symphonia Angelicæ lætitiæ cunctarumque virtutum in caelestium personat (Luc. xv). Hoc est illud tempus, ni Pammachio, hæc luce dulcius; quo egressi scholam Rhetorum, diverso studio ferebamur, quando ego et Heliodorus charissimus pariter habitare solitudinem Syriæ Chalcidicis nitebamur [Al. volebamus]; quod putabam latere, vulgatum est. Per vetera vestigia rursus ingrediar, emendans, si fieri potest, curvos apices litterarum. Infans eram, necdum scribere noveram: titubabat manus, tremebant articuli. Nunc, ut nihil aliud profecerim, saltem error veteris ignis habeo: Scio, quod nescio. Dicit et Tullius tuus, adolescentulo sibi inchoata quedam et rudia exidisse. Si hoc ille tam de libris ad Herennium, quæ de Rhetoricis, quos ego vel perfectissimos puto, ad comparisonem senilis peritiae dicere potuit: quanto magis egolibere profitebor, et illud fuisse puerilis ingenii, et hoc maturæ senectutis! In libris quoque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem passus [Al. fassus] est, et Origenes in Cantico canticorum: et Quintilianus in duodecim libris Institutionis oratorie

diximus.

(a) Hæc quoque Pammachio inscribitur Explanatio.
(b) Pro generam, ut videtur.
(c) Confer quæ in Generalis præfationis parte altera num. 10, de hoc in Abdiam tentamento Hieronymi

(d) Verius, opinor, duo Palatini mss. *litterulas*.
(e) Voculas, in ejus, idem mss. ignorant.

PATROL. XXV.

Ex quibus perspicue ostenditur unquamque a- Exordium Abdiæ, et orationum tuarum auxilio, qui tem in suo esse perfectam, et ex annorum debere volumen hoc scribitur, confragosum mare, et sæ- numero judicari. Sed jam tempus est proponere culi recurvos gurgites transfretare.

INCIPIT LIBER.

(Vers.1.) Visio Abdiæ. (a) Nunc aiunt esse Hebræi, qui sub rege Samariæ Achab, et impiissima Je- zabel pavit centum prophetas in specubus, qui non curvaverunt genu Baal, et de septem millibus erant, quos Elias arguitur ignorasse (III Reg. xviii), sepulcrumque ejus usque hodie cum Mausoleo Elishi prophete 363 et Baptista Joannis in Sebaste veneratione habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes rex Judææ Antipatri filius, in honorem Augustii Cæsaris Græco sermone vocavit Augustam. Hic igitur, quia centum prophetas aluerat, accepit gratiam prophetalem, et de duce exercitus, fit dux Ecclesie. Tunc in Samaria parvum greger paverat: nunc in toto orbe Christi pascit Ecclesiam, et περιούσιος, sicut in Actis Apostolorum Stephanus martyrio coronatus (Act. vii), ita et hic servus appellatus est Domini. Porro quod contra Idumæam cernens, non onus, id est, λύμας, et pondus Idumææ videt secundum regulam et distinctionem, quam in Nahum scripsimus, illud in causa est, quod vel Edom, id est, Esau (Gen. xxvi), non de extraneis gentibus computatur, filius Isaac et frater Jacob: unde et terra illius non datur in possessionem Israel, nec dimittitur bellare contra (b) eam, et adversus fratrem armari prohibetur (Deut. ii): vel certe scripto est, non Idumæam, quod poterat, si ita scriptum esset, facere questionem; sed Abdiæ, id est, servi Domini, quam videt gentibus, ad quæ legatus misit Dominus. Et quibus dicitur: Surgite, et consurgamus adversus eam in prælium. destructio enim Idumææ, visio (c) Nahum est. Sin autem queritur quare ponatur in titulo, Visio Abdiæ; et nihil postea quod visum est demonstraret, secundum illud Isaiæ: Vidi Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum (Isai. vi. 1). Et Ezechiel: Aperti sunt caeli, et vidi visiones Dei: statimque subjungitur: Et vidi, et ecce spiritus turbinis [Al. auferens] veniebat ab Aquilone, et nubes magna, et vis splendor in circulo ejus (Ezech. i, et seqq): sed post visionem Abdiæ pro- ptinus inferatur: Hæc dicit Dominus ad Edom. Et ite-

(a) Nec ipse abladit Hieronymus, sive Eusebius in Chronico, ubi sub Josaphat Hebræorum Judæe rege, quo tempore Hebræorum Israel Achab rex fuit. Abdi- am docet prophetasse. S. Iamen Augustinus I. xxiii de Civ. Dei cap. 31: Tres, inquit, prophete de mi- noribus Abdiæ, Nahum, et Amiacum, nec sua tem- pora dicunt ipsi, nec in Chronicis Eusebi aut Hiero- nyimi quando prophetaverint, inventitur. Qua de re- plura nobis ad annum quintum Josaphat in Chronico dicenda sunt.

(b) Duo palatini mss., contra eum, et adversus fra- trem arma prohibentur.

rum: Ecce parvulum dedit te in gentibus, de Deutero- nomio sumemus exemplum, in quo non res, sed verba cernuntur: Attende, inquit, tibi, et conserva animam tuam vehementer, ne forte obliviscaris sermo- num, quos viderunt oculi tui (Deut. iv, 9). Et Joan- nes in Epistola: Quod vidimus, inquit, oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ 364 palpaverunt de Verbo vite (Joan. i, 1). Et Moyses vocem Domini, quæ ad eum loquebatur, vidisse se dicit (Exod. xx). Si ergo post visionem inferatur quæ dicta sunt, et videntur mentis oculis quæ au- ribus percipi solent, recte videtur, qui prophete antea vocabantur videntes, titulo prænotat visionem.

Hæc dicit Dominus Deus ad Edom: Parcus pro- pheta, versuum supputatione, non sensuum. Alio- quin ut in tribus voluminibus Salomonis, Canticum canticorum quanto brevis est, tanto difficilior. Et Epistola ad Philemonem quom sensum haberet, ex- pressissimus. Evangelicus quoque sermo brevatus, laciniosus Legis operibus angustior est. Itahic quo- que propheta quasi servus Domini juxta Abraham, Isaac, et Jacob, et Moysen famulum Dei, et apo- stolium sermo Christi, ea videt, ea audit, quæ pro- phetalia digna sunt servitute. Multi putant juxta in- terpretationem nominis, quod servus isto sit Do- mini, cui dicitur in Isaiâ: Magnum tibi est vocari te puerum meum (Isa. xlii, 6, sec. LXX), qui se exinanivit formam servi accipiens (Philip. i). Sed si hoc ita intellexerimus, alius nobis querendus erit legatus, qui est misus ad gentes. Et dum tropologia sequitur, perdimus manifestissimum prophetiam. Querimus ergo quis sit iste Edom, vel Idumæa, ad quam nunc per Abdiam Dominus loquitur. In libro Geneseos Esau filium Isaac appel- latum fuisse Edom, quia propter rufum lenticulae cibum primogenita vendiderit, manifestissime legim- us (Genes. xxv): Edom enim interpretatur rufus, id est, rufus. In eodem volumine scribitur hunc eundem vocatum esse Seir, id est, pilosum, quia hispidus erat, et non habebat lenitatem Jacob. Unus ergo atque idem tribus nominibus appellatur, Esau,

(c) Quæ hæcenus obtinuit in libris omnibus lectio Nationum, pro Nahum, plane visa est manifestum memum, cujus causa et contextus Hieronymiani, et sacre Historiæ sensus nullus constaret et veritas, Et mirari subit, errorem insignem editorum nemini suboluisse; proctive autem erat opinari, antiqua- rum scripture, quam compendiariam facile puta- verit similitudine deceptum. Nobis prophete no- men restitui, jam propositum erat, cum in uno Pa- latino ms. secundâ manu a studioso quopiam idem annotari, expuncta Nationum voce observamus,

Edom, Seir, posseditque eam regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, et in finibus est εὐσεβοπόλιος, ubi ante habitaverant Horrei, qui interpretantur li- beri; unde ipsa urbs postea sortitia vocabulum est. Quod ergo Hebraice EDOM (אֶדוֹם), et Græce dicitur Ἰδομαία, nunc viculus Palestinæ est: 365 a conditore sic imposito nomine: cujus Latina quoque et Græca meminit historia. Iste est cui dicitur per Amos: Super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertam eum: ea quod persecutus sit gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, et tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem (Amos. i, 11). In Isaiâ quoque juxta Hebraicum legimus: Onus Duma ad me clamat ex Seir: custos quid de nocte, custos quid de nocte (Isa. xxi, 11)? Et Jeremias in eadem propheta- riâ pari voce consentit, dicens: Numquid non est ultra sapientia in Theman (Jer. lxx, 9)? et reli- qua usque ad finem ejus prophetiæ, ubi dicitur: Et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis. Excepitque ordine commutato, et aliis quæ videntur disorepare, magna pars Abdiæ in, Jeremie volumine continetur. Isti sunt montes Seir adversum quos Ezechielis facies roboratur, et dicitur: Dabo montem Seir desolatam, et desertum. Et post paululum: Dissipatus eris, mons Seir, et Idumæa omnis. Longum est si voluero cunctas Scripturas eventitare, et proferre in medium super montes Seir, maximeque Malachiam, qui statim in principio scriptum est: Nomen frater erat Esau Jacob, dicit Dominus: Et dilexi Jacob, Esau autem odio habui. Et posui montes ejus in solitudinem, et hereditas [Al. hæreditatem] ejus in dracones deserti. Quod si dixerit Idumæa: destructi sumus, sed revertentes ædificabimus quæ destructi sumus. Hæc dicit Dominus exer- citum: Isti ædificabunt, et ego destruiam, et vocabun- tur terminati impietatis, et populus cui iratus est Domi- nus atque in æternum (Malac. iv, 2, 3, 4). Quia ergo didicimus terram Idumæorum adversariam esse ter- ræ reprobissimi onis, et Esau inimicum legimus Jacob, et populum esse cui iratus est Dominus in sempiternum, nosse debemus secundum leges tropologiæ, aut contra Judæos factum esse sermonem (qui sunt æmuli Christiani, et persequuntur fratrem suum Jacob, populum supplantato rem, qui illis primoge- nita præripuit), aut certe adversus omnes hæreses et contraria dogmata veritatis, quæ videntur quidem nobis esse vicina; sed magis adversaria sunt, et de- pater na hereditate simploem, et habitatorem do- mus Jacob nituntur expellere. Porro quia Idumæa et terræna interpretatur, et propter colorem rubrum cruenta quoque 366 intelligi potest: idcirco Salva- tor reportans ad Patrem de mundo victoriam, quando Angeli conclamabant: Aperite portas, princeps, vestras, et introibit rex gloriæ (Ps. xxiii, 7). Et in Isaiâ stupentes interrogabant: Quis est iste qui ascen-

A dit de Edom, fulviba veste de Botor, sic formosus in stola candida (Isa. lxiii, 1, 2, 3)? Et ad ipsum eo- minus loquebantur: Quare rubrum est indumentum tuum: et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Ipse loquitur in triumpho, exponens palmas crucis suæ: Torcular calcavi solus, et de genibus non est vir mecum. Sunt qui Idumæam ad carnem referant, et adversus illius pugnam animam estimant provo- cari, ut mortificantes membra nostra super terram, fornicationem, immunditiam, passionem, æternam in Christo victoriam consequamur. Judæi frustra somniant contra urbem Romanam, regnumque Roma- num hanc fieri prophetiam; et illud quod in Isaiâ scriptum est, Onus Duma (דוּמָא), paululum litteræ apice commutato pro DELETH legi posse RES, et so- nare Romanam (דוּמָא) vaui quippe littera et pro u, et pro o, eorum lingua accipitur.

Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite et consurgamus adversus eum in præ- lium. LXX: Auditum audivi a Domino, et mundio- nem in gentibus misit: Surgite et consurgamus adver- sus eum in prælium. Jam ut supra diximus, eundem esse Edom quam et Idumæam, quia in Hebraico ipse qui condidit: in Græco urbs quæ sit ab ea condita nominatur. Audivit ergo vel Abdiæ, vel omnes prophete pariter audiverunt (omnes enim scribunt contra Edom) quod ad gentes legatus missus sit, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, de quo et Pater loquitur per Aggæum: Movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus (Aggæi ii, 8). Iste in Isaiâ, magni consilii Angelus, et Pater futuri sæculi scribitur (Isai. ix). Quod autem pro legato, id est sîn (שֵׁן). Septuaginta περιούσιος, id est, munitionem interpretati sunt, possumus dicere, quod ipse legatus noster sit, et ipse munitio: dicens ea quæ prophetalis sermo contulit: Surgite, et consurgamus adversus eum, vel eam in prælium. Legatus qui ad gentes est missus, hæc loquitur: Surge qui dormis, et elevare a mortuis, et illuminabitte Christus (Ephes. v, 14). Ac ne forsitan gravis 367 nobis [Al. vobis], et insolita pugna videatur, me, inquit, habetis primum in acie. Ego ero ὑπερβύβατος γόος præ- liorum, qui et Jesu filio Nave gladium tenens appa- rui: et Amalec in crucis meæ (a) vexillo, Moysæ pu- gnante, superavi (Eud. lvi). Jeremias in visione contra Idumæam non nullum ab his discrepat: Dicit, inquit, audivi a Domino, et legatus ad gentes missus est: congregamini, et venite contra eum, et consurgamus in prælium (Jer. xlii, 14). Sequitur:

(Vers. 2 seq.) Ecce parvulum dedit te in gentibus: contempnibilis tu es valle. Superbis cordis tui extulit te habitantem in scissuris petræ [Vulg. petrarum]: ex- altantem solum tuum [Vulg. suam], qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum: inde et detraham, dicit Dominus. LXX: Ecce minimum

(a) Vocem, meæ, ex nostris mss. post Victorium suffragio, quod ex persona Christi hæc dicantur. Idem paulo post, Auditum legit, pro auditu. Denique

quod et nos probamus, ita ferentibus mss. nostris missus est, juxta Græcum ἀνδρῶν. Sic pro quo reti- nuit Martiane missus sum,

*dedit te in gentibus: in honoratus es tu valde. Superbia cordis tui elevavit te habitantem in foraminibus petrarum, exaltantem habitaculum tuum atque dicentem in corde tuo: Quis me deducet in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter media sidera ponas nidum tuum: inde te detrahant, dicit Dominus. Jeremias, cujus supra fecimus mentionem, prope in eadem verba consentit, dicens: Ecce parvulum dedit te in gentibus; contemptibilem inter homines: arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petrarum, et apprehendere niteris altitudinem collis: cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum: inde te detrahant, dicit Dominus. In interpretatione prophetica debemus morem nostrum sequi, ut primum historia fundamenta jaciamus, deinde si possumus, excelsas turres et tectorum culmina subrigamus. O, inquit, Edom, qui cum minimus sis, inter omnes in circuitu nationes, et ad comparationem gentium ceterarum parvus in numero, ultra vires erigeris superbia. Cumque habitas in speluncis, immo in cavernis petrarum, humilis atque pauperculus, et excelsa aedificiorum lecta non possidens, quasi aquila in sublime sustolleris, et tantum cogitatione intumesces, ut inter sidera habitare te credas: etiam si ultra nutram posses cœli alta penetrare, inde te detrahent, **365** et ad terram deducem, dicit Dominus Deus. Illud autem quod in Jeremia additum est, et apprehendere niteris altitudinem collis, aperuit enigma, collem significans montem Sion, ac per hoc vel ipsam urbem Jerusalem, vel templum quod in ea conditum est, vult intelligi. Aquilam autem cunctis avibus altius volitare, etiam hi qui de natura avium disputant, memorie prodiderunt: tantique contuitus esse dicitur, ut cum super maria immobili penna feratur, nec humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos natere videat, et cum juxta litus fuerit, tormenti instar descendere raptaque prædam pennis ad litus pertrahere. Si didicimus historiam, sequamur intelligentiam spiritualem. Licet tibi, o hæretico, magnus esse videaris, et contemas Ecclesiam paucitatem: tamen parvus es in gentibus, et contemptibilis, et non solum contemptibilis, sed et cum *ἐν γένει*: valde contemptibilis. *Superbia cordis tui extulit te*. Quis enim hæreticorum non in superbiam extollitur, Ecclesiam simplicitatem parvipendens, et fidem imperitiam reputans? *Habitantem in scissuris petrarum, et exaltantem solium suum*. Petra quamquam frequenter vel in persona Domini, vel in soliditate ponatur (unde et propheta dicit, *Statuit supra petram pedes meos* [Ps. xxxix, 5]: et ad Petrum dicitur, *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* [Mat. 1, 8]): tamen et in contrarium partem frequenter accipitur: *Auferam, inquit, cor lapideum, et dabo vobis cor carneum* [Ezech. xxxvi, 26]. Et: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ* [Matt. iii, 9]: maxime quoque hic, ubi non dixit, habitantem super pe-*

(a) Addunt Palatini mss. de carne vestra.

(b) Mss. omnes, poterit: quidam etiam celari:

tram, in qua prudens ædificator domum suam extruit; sed in scissuris petrarum, ut hæreson a petra Christo [Al. Christi] et ab Ecclesia significat scissions. Porro quod sequitur: *Exaltantem solium tuum: Et, qui dicit in cordis suo: Quis detrahet me in terram?* tumorem hæreticæ mentis ostendit, confidentium sibi in mysteriis et in secretis suis, et quantum in ipsis est (hyperbolice autem hoc accipere debemus), reprobentium sibi regna cælorum. Unde ad hujuscemodi homines **369** scribit Apostolus: *Jam sine nobis regnatis, atque utinam regnaretis, ut et nos vobiscum regnaremus* [I Cor. iv, 8]. Tale quid et David loquitur: *Posuerunt* [Al. *Posuerunt*] *in cælum os suum, et lingua eorum transiit in terram* [Psal. lxxii, 9]. Si exaltati ergo fuerint, ut aquila (nam et ipsi aquilarum sibi similitudinem pollicentur, que solent ad cadaver Dominicum congregari), et si inter media sidera posuerint nidum suum, inde detrahant eos, dicit Dominus. Sicut enim dormiente patrefamilias, inter bonam sementem inimicus home zizania superseminat [Matth. xiii]: ita solet aquila illa grandis [Ezech. xvii, 3], magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate que habet ductum intrandi in Libanum, et tollit de cacumine cedri, et plantat super aquas multas, ut in vineam plantaria pullulent, inter sidera Ecclesie de quibus et in alio loco dicitur: *Justi autem sicut stelle fulgebunt* [Mat. xiii, 43], ponere nidum suum. Dixi supra, hoc ipsum et adversum carnem posse intelligi quod innumerate sint vires ejus in adventu Christi, et contemptibilis sit, animæque subjecta imperio, et frustra erigatur, cum habitet in cavernis petrarum, vel sensibus, vel cogitationibus, et velit dominari animæ, exaltans solium suum, nec opera sua credens posse superari. Cui dicitur, quod quis vis se eriget, et aquile imiletur excelsa, multosque sanctorum deceperit: tamen a Domino superata sit atque dejecta. Quod in hæreticis et in carne intelleximus, contra Judæos quoque intelligi potest.

(Vers. 4 seq.) *Si fures introissent ad te: si latrones per noctem, quomodo conticisses? Nonne furati essent sufficientia tibi? Si vindemiatores introissent ad te, numquid non? Vulg. tacet non? Idem racemum reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus? LXX. Si fures introissent ad te, vel latrones per noctem, ubi projectus esses? Nonne furati essent sufficientia [Al. sufficientiam] tibi? Et si vindemiatores introissent ad te, nonne reliquissent racemum? Quomodo perscrutatus est Esau, et deprehensa sunt abscondita ejus? Jeremias similiter, licet ordine commutato: Si vindemiatores venissent super te, non [Al. nonne] reliquissent racemum? si fures in nocte, rapuissent utique quod sufficeret tibi. Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, et celare non (b) possunt [Jer. xix, 9, 10]. Quod dicit, hoc est: **370** Si fures et latrones qui de nocte domos suffodere consueverunt, et rapere que in domibus sunt, introissent ad*

Græcæ est *κρηθίζων* οὐ μὴ δύναται.

te, et absconditi tenebris, circumissent domus tuæ angulos, utique hoc tulissent quod sibi putabant posse sufficere, et aliquid in ædibus tuis, vel persicietatem, vel per ignorantiam reliquissent. Si vindemiatores introissent vineam tuam, et eam vel hostiliter vastare, vel a te conducti demetere cuperent, quamvis diligens eorum fuisset vindemia, tamen racemos vitibus solisque celatos, inter palmites reliquissent. Sed omnia hostes, qui ad te, Domino jubente, venerunt (significat autem Babylonios, et exercitum Nabuchodonosor), investigaverant omnia secreta tua, et cavernas, ac foramina speluncarum, in quibus habitas, lustraverunt. Et revera, ut dicamus aliquid et de natura loci, omnis australis regio Idumæorum de Eleutheropoli usque Petram, et Ailam (hæc est enim possessio Esau), in specubus habitatiunculas habet. Et propter nimios calores solis, quia meridiana provincia est, subterraneis tuguriis utitur. *Discooperui, inquit, Esau*, id est, quod terra premebatur in medium protuli, et aperta sunt omnia quæ claudebas substantiamque tuam me pariter cum hostibus perquirente, nulla poterunt secreta celare. Aliter, Kures et latrones, qui egrediuntur nocte, quia filii sunt noctis et tenebrarum, hæreticos puto, contraria veritati dogmata predicantes, qui furantur sufficientia sibi, et quotidie de Ecclesie gregibus rapere festinant. Isti ingredienti vineam Domini nostri [Psal. lxxix], quam de Ægypto hujus sæculi transtulit, et de cujus genimine vinum se esse bibiturum in regno Patris pollicetur, ita cupiunt universa populari, ut vix racemum relinquunt in ea. Sed contrario Dominus agit: omnia enim secreta eorum, et occulta mysteria, et patriarcharum Esau (hos quippe intelligi qui primi hæreses adinvenuerunt) per sanctos suos et Ecclesiasticos viros atque doctores profert in medium, et prima illius victoria est, patere quæ tangebantur occulta. Unde et cum admiratione dicitur. *Quomodo perscrutatus est Esau, deprehensa sunt occulta ejus?* Vide Marcionem et Valentinum, et omnes hæreticos, **371** quomodo in doctrinis demoniorum, cauteriatam habentes conscientiam, applançant sibi, et simplices animas quasi quibusdam divinis mysteriis initiantes, composito sermone decipiant. Sed cum triginta æonas, et (a) quadradas, et octoadas et duodecadas, et duplicem deum, et portentuosum Abraxas in medium sermo protulerit: tunc prudentia Esau stultitia demonstrabitur, et investigabuntur secreta ejus.

(Vers. 7.) *Usque ad terminos emiserunt te omnes viri fœderis tui, illuserunt tibi, invaluerunt adversum te viri pacis tuæ, qui comedunt tecum, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo. LXX. Usque ad terminos dimiserunt te: omnes viri testamenti tui restiterunt tibi, prævaluerunt adversum te viri pacifici*

(a) Aliquot mss., quadrogenas; alii, quadrigas. De Abraxas nomine diximus paulo superius in Amos cap. iii. Pro in medium, Martian. in medio retinuit. (b) Sic mss. et Græcus, ἀνελθόντων. Martian. male ascendit.

tui: posuerunt insidias subter te: non est sapientia in eo. Quidam id quod supra exposuimus. *Quomodo perscrutatus est Esau, et comprehensa sunt abscondita ejus, ad terminos usque distinguunt: ut sit sensus, abscondita tua atque secreta usque ad terminos revelata sunt. Nobis autem melius videtur, ut cum posterioribus copuletur. Veniente ergo Nabuchodonosor (de quo in Jeremia contra Idumæam dicitur: *Ece quasi leo (b) ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam, quia subito currere eum faciam ad illam* [Jer. xlix, 19]: Ac deinde: *Ece quasi aquila ascendet et volabit, et expandet alas suas super Bosram, et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis* [Ibid. 22]), omnes qui ante erant fœderati Edom, et in præsidio viris superbissimæ fuerant, reliquerunt eum, et juncti hostibus contra eum insidias telenderunt: prævalueruntque adversus eum, et tunc indicatum est, quia nulla in Edom esset sapientia: dum speravit in his qui adversarii demonstrati sunt. Aliter: Cum abscondita Esau, et quasi sacramenta magnifica, quibus prius populi fuerant irretiti, prolata fuerint in medium, ita ut vir Ecclesiasticus possit dicere: *Non enim ignoramus ejus astutias* [II Cor. ii], derelinquent terminos Edom, et dimittent eum, et usque ad terminos Ecclesie transmigrantes, profert doctrinas pessimas. Tunc illudent **372** et resistent quondam magistro suo (dicitentes falsa esse que dicerantur) prævalent contra eum, et eradit fide Ecclesie, falsum dogma convincet. Illi qui quondam comedeant apud hæreticos, non panem Eucharistias, sed panem luctus, et panem subteritinerium qui non reverteratur, proponunt questiones de Scripturis, tendent insidias Idumæ atque terrene, et in omnibus carnis præceptori (hæreses enim ad Galatas inter carnis opera numeratas legimus [Galat. v]), et tunc ostenditur non esse prudentia in Edom.*

(Vers. 8, 9.) *Namquid non in die illa, dicit Dominus, perlatam sapientes ex Idumæa, et prudentiam de monte Esau? Et timebunt fortes tui a Meridie: ut intreat vir de monte Esau. LXX. In die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa, et intelligentiam de monte Esau. Et pœnebunt pugnatōres tui de Theman, ut auferatur homo de monte Esau. Cum hostis fines tuos possederit, et omnes viri fœderis tui illuserint tibi et prævaluerint contra te: tunc peribit sapientia de Idumæa et calliditas ejus stultitia demonstrabitur. Prudentiam quoque ipse Dominus auferet de monte Esau, id est, de montibus Seir, vel quia urbs Idumæa in monte sita est, vel quia omnis illa regio quæ ad Austrum vergens confinis est eremo, præruptis in montibus edita sit. Unde et dicitur: *Pœnebunt pugnatōres tui de Theman, quod nos interpretati sumus, meriditem*. Quomodo autem supra dixeram,*

(c) Rescribit Victor. docentes, atteramque et copulam verbo prævalentur preponit. Nulli tamen a nostris, neque ex illis, opinor, quos ipse consuluit, mss. codices suffragantur.

Esau tribus nominibus appellatum: ita et plaga regni ejus, quae ad Austrum vergit, tribus vocabulis appellatur, *Darom, Theman, Nageb* (דרום תמן נגב), quae omnia juxta *Aezochiel, Austrum, Africum, Meridiem* quae significant. Postquam vero timerint fortes regni ejus, qui habitabant [Al. habitant] in Meridie, tunc interibit vir de monte Esau, qui et pugnare pro civitate, et prudenter dare consilium solitus erat. Aliter: Postquam hi qui prius decepti erant, conversi fuerint ad Ecclesiam: tunc ipso Domino dimicanto, peribunt sapientes Idumaeae, qui carnalia et terrena sapiebant, et auferetur prudentia de monte Esau, quae elevabatur **373** contra scientiam Dei. Et qui prius pro Esau, et Idumaea dialectica arte pugnabant, et erant in praesidiis *Theman*, quod interpretatur *consummatio*, desinent pugnare pro magistris prioribus. Sive qui ante lumen sibi scientiae promittebant, et putabant se esse in meridie, timebunt et formidabunt, ecclesiastico viro obtinente sophismata eorum: intantum ut nullus resideat qui possit, vel regis consilio, vel (a) pugnatoribus viris, pro haereticorum superbia et falso dogmate dimicare.

(Vers. 10, 11.) *Propter interfectionem* et [Vulg. addit propter] *iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, et peribis in aeternum. In die cum stares adversus eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, et extranei ingrediebantur portas ejus, et super Jerusalem millebant sortem: tu quoque eras quasi unus ex eis. LXX: Propter interfectionem et impietatem adversum fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, et aufereris in aeternum. Et die qua restitisti contra, in die (b) ut caperent alienigenae fortitudinem ejus, et alieni ingressi sunt portas ejus: et super Jerusalem miserunt sortem; et vos eratis quasi unus ex eis. Idcirco interibit vir de monte Esau, et peribit sapientia de Idumaea, et prudentia de monte Esau, quia interfecisti germanum, et inique egisti contra fratrem tuum Jacob: quando Chaldaei, Babylonisque vastantibus Jerusalem, et obsidentibus civitatem, et ingredientibus portas ejus, mittentibusque sortem, in divisione praedarum, et eorum socius eras, et in hostium numero versaberis. Aliter: Cuncta quae supra scripta sunt patieris, o Edom cruento, terrene, crudelis: quia falsa mortiferaeque doctrina, et adversum Dominum impietatem loquente, occidisti fratrem tuum Jacob, Legimus in Salomone: *Sunt qui loquuntur et interficiunt gladio* (Prov. xxv, 18). Et in alio loco: *Venenum aspidum sub labiis eorum* (Ps. cxxxix, 5). *Operiet ergo te confusio, et dices: Confusio vultus mei operuit me* (Ps. lxxviii, 8): ac peribis, non ad breve tempus, sed in aeternum. Aeterno enim quantum in te fuit fratrem vulnere percussisti. Sed et haec erit causa cruciatus: nam quando alieni devastabant*

(a) Victor. et Brixiae Florentinae codicibus corrigi pugnatoris viribus.

(b) Nostri mss., in die cum caperent. Graec., ἐν ἡμέραις ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, etc.

(c) Retinuit Martiane. despicias, contradicentibus

exercitum Jacob et ingrediebantur per portas ejus **374** in pacificam quandam Jerusalem, mittebantque sortes, ut ejus sibi spolia dividerent, tu unus eras ex hostibus. Legimus, vidimus, quotidie comprobamus, quando persecutio contra Ecclesiam oritur, multo peiores persecutores Judaeos et haereticos in Christianos fieri, quam ethnicos. Possimus extraneos ingredientes portas Jerusalem γολγοθαζ id est, cogitationes pessimas dicere, portasque Jerusalem, id est, animae quiescentis et videtis Deum, quinque sensus interpretari, per quos introeant hostes, et spolia dividantur Jerusalem. Si videmus mulierem ad concupiscendum [Al. concupiscendam eam] (Matth. v.) mors ingressa est per fenestras nostras (Jer. ix): si susceperimus per aures mendacium ac iudicium sanguinis, per allam portam hostis ingressus est. Oloratus quoque, gustus et tactus, si vel variis odoribus, vel dulcibus cibis, vel amplexibus delicatis captus fuerit, per alias portas ingressi sunt adversarii, et spolia dividunt miserae Jerusalem. Eo igitur tempore quo persecutio in impetu, et mortiferis voluptatibus de Ecclesia quispian corruperit, videmus [Al. videas] exultare haereticos, gaudere Judaeum, et unum esse de persecutoribus, et in ethnicorum eos numero computari.

(Vers. 12.) *Et non (c) despicies in die fratris tui, in die peregrinationis ejus. Et non letaberis super filios Juda in die perditionis eorum, et non magnificabis os tuum in die angustiae: neque ingredieris portam populi mei in die ruinae eorum. LXX: Et non despicies diem fratris tui in die alienorum. Et non letaberis super filios Juda in die perditionis eorum: et non magna loqueris in die angustiae: neque ingredieris portas populorum in die laborum eorum. Idem sensus qui supra: Cum interierit vir de monte Esau, propter interfectionem, et impietatem (d) in fratrem ejus Jacob, et operuerit eum aeterna confusio, nequaquam faciet quae fecit ante contra germanum; non enim despiciet et parvipendet, videns fratrem suum ire captivum: nec letabitur [Al. letaberis] super filios Juda. Dum enim tribus excepta Levitica, quae regnabant in Jerusalem, et appellabantur Juda, a Chaldaeis capti sunt. Et nequaquam **192** magna loqueris, et quantum de victoribus esse te credens, in fratris ridebis angustia. Neque in die vastitatis et ruinae populi mei, tu per portam Jerusalem gloriabundus incedes. Et ideo ista non facies, quia et tu similia patieris. Aliter: quando captivum videris diversis persecutionibus fratrem tuum, et abduci vincetum de Ecclesiae fide, nec civitatem suam, sed peregrina quaeque sectarii, nequaquam letaberis, quia et tu similia patieris. Letaberis enim quando capiebatur Jacob, et super filios Juda, quos discipulos Christi intelligimus, exultabas in die perditionis eorum. Significatur autem*

ms. atque ipso quem laudat Victor. Hebraico et Vulgatae editionis textu.

(d) Duo Palatin. mss. editique alii libri impietatem fratris ejus.

quod anima in meditullio vitiorum atque virtutum a tione, aut virtute superarint aut timor effugata sit, et possit in utramque partem per horum momenta converti. Nequaquam, inquit, magnificabis os tuum in die angustiae. Quod secundum duplicem sensum accipere debemus: corporalis, in persecutionibus et in peccatis: spiritualis angustiae, cum anima hostibus vitisque capti, (a) ducta fuerit in Babylonem. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinae eorum: quando enim aut negatio non oppresserit, aut voluptas, et rigorem pristinum infelix conscientia non servaverit, tunc facile ad contraria dogmata labimur: blandientia errori nostro, et non curantia vulnus, sed palpantia. Solutium miserie est, quamvis perditum, habere quod speret.

(Vers. 13, 14.) *Neque despicies et tu in malis ejus in die vastitatis illius, et non emittes adversum exercitum ejus in die vastitatis illius. Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint: et non concludes reliquos ejus in die tribulationis. LXX: Et non despicies etiam tu congregationem (b) eorum in die perditionis eorum: neque opponeris fortitudini eorum in die perditionis eorum: neque stabis in egressibus eorum, ut interficias eos qui selvi fuerint ex eis: neque concludes fugitivos eorum in die tribulationis. Cum ipse captus fueris et Babylonio vastante deletus, inter caetera quae fecisti, ne haec facias quae sequuntur: Non despicies, neque contemnes fratrem tuum Jacob in die vastitatis illius: neque opponeris adversum exercitum Babylonium, sive non emittes adversum **376** exercitum Juda, quando superatus ab adversariis terga verterit. Cumque ceperint fugere per notas sibi vias, et diverticula, et calles ad solitudinem perferentes, non stabis in bivio nec venientes expectabis in comitis, ut interficias eos qui fuerint liberati, aliosque comprehensos recludas: et vel ipse capias, vel captivitati hostium serves. Haec juxta historiam diximus: debemus enim breviter manifestiora carpentes, ad ea quae obscura sunt pergere. Quis haereticorum non despiciet ecclesiasticos? Quis non exultat in malis eorum, si quando propter peccata populi persecutioni traditi fuerint, et multi vel infirma fide, vel supra petrosa seminati, in negationem corruerint, videas illos exultare, gaudere, nostram suam ire captivum, suam putare viciorum: intantum, ut jungantur gentibus, et persecuto seior, vel ex his fiat, vel ex his fiat, qui fratres nostros esse se simulant, et eodem (Al. eorum) censentur nomine. Cumque aliqui, vel fuga vel penitentia elapsus fuerit, stant in diverticulis, et proponunt sophismata, et testimonia, quasi de Scripturis profuerunt: ut lassus atque confectis consuta offerant cervicalia, et ponant ea sub omni cubito manus. Atque ita fit, ut qui forsitan persecu-*

(a) Emendant nostri post Victorium mss. Inconsulle Martianeus retinuit corruptam Praxini lectionem, capta fuerit, et ductur in Babylonem.

(b) Pro eorum, quae vox tertio recurrit infra. Palatin. mss. ejus habent minori numero. Mox voces ex eis nesciunt: denique in fine addunt ejus, Graeco sin-

gulis in locis dissentiente.

(c) Palatinus dus mss. sed quasi bibens bibes etc.

(d) Idem mss. hic tuum, mox Sion nomen, denique inferius voces, in praesidio, tacent: legunt vero Babylonius rex conversae, etc.

(Vers. 15, 16.) *Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi. Retributionem tuam convertet in caput tuum. Quomodo enim bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter: et bibent: et absorbeant, et erunt quasi non sint. LXX: Quia juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet (Al. fecerit) tibi, Retributio tua reddetur in caput tuum. Quia quomodo bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes gentes vinum: bibent et absorbeant, et erunt quasi non sint. Haec autem, o Idumaea, ideo facere cessabis, quia veniet super te ultio Domini. Si enim juxta Jeremiam (Jer. xxv), **377** quibus non erat iudicium ut biberent calicem bibentes biberunt: tu quasi innocens reliqueris: non eris innocens, sed bibens bibes. Porro quod ait: *Juxta est dies Domini super omnes gentes*, legamus eundem [Al. juxta] Jeremiam videbimus calicem Domini cunctis gentibus propinatum. Unde dicitur in eodem: *Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnes gentes*. Universas quippe nationes usque ad Propontidem, Scythicumque mare, et Ionium vel *Aegaeum*: Assyrii Babylonique tenuerunt, Legamus Herodotum, et Graecas barbarasque historias, et videmus quomodo sub Babylonis et Assyris impletum sit hoc quod dicitur: *Juxta est dies Domini super omnes gentes*. Quod autem sequitur: *Sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum*, hic est sensus, quem in Psalmo legimus: *Memento, Domine filiorum Edom in die Jerusalem dicentium: exinanito exinanite usque ad fundamentum in ea* (Psal. cxvii, 7 et seqq.). Unde et contra Babylonem imprecatur propheta: *Erit Babylonis misera: beatus qui tribuet tibi retributionem (d) tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos* (Al. suos) *ad petram*. Sicut enim super montem sanctum meum, Sion, bibisti cum Babylonis, atque letatus es: sic omnes gentes quas tecum habebat Babylonis in praesidio, converse contra te bibent: letabuntur. Et non solum bibent: sed ita te absorbeant, ut sint Idumaei quasi non sint: vel certe ipse gentes, cum te absorberint, absorbeantur a Medis, et hoc circulo vindicta procedet, ut tu Israel, te Babylonis Babylonium Medus, ac Persa consumat. Sequamur interpretationis ordinem. Juxta est, o haereticus, dies Domini super omnes gentes: prope est tempus iudicii in quo omnes judicandae sunt nationes. Sicut*

cam veritatem sequi. Qui de Babylone juxta volumen Esdræ et Neemii reversi fuerant in Judeam, (a) recte transmigrationis vocabuntur. Totus ille exercitus filiorum Israel ad Meridiem quidem, et ad Occidentem, et ad Septentrionem possidebant Idumæos, 383 et Palæstinos, et montem Ephraim, et Samariam. Benjamin quoque quia confinis est solitudinis specialiter obtinebit Galaad. Contra Orientem vero cunctis que in terra Chananeorum sunt, imperant usque ad Sarepham Sidoniorum, ubi quondam Eliam pavit vidua (IV Reg. vii). Porro hi qui de ipsa Jerusalem metropoli civitate translati fuerant in Sapharad, quod nos in *Bosphorum* vertimus, possidebant civitates Austri, que sunt in tribu Juda: reversi enim in urbem suam, ea que urbi vicina sunt obtinebant. Cumque hæc expleta fuerint, sicut in Judicum libro, mittebat Dominus salvatores qui populum de captivitate salvarent: sic ascendent, et venient in montem Sion, ut judicent atque discernant, quasi subiectum, et servientem sibi montem Esau, hoc est, Idumæos: subjugalisque omnibus, erit Domino regnum. Ubi nos posuimus *Bosphorum*, in Hebraico habet SAPHARAD (ספרד): quod nescio cur Septuaginta Ephrata transferre voluerint (Al. potuerint), cum et Aquila, et Symmachus et Theodotus cum Hebraica veritate concordent. Nos autem ab ab Hebræo, qui nos in Scripturis sanctis erudit, didicimus bosphorum sic vocari: et quasi Judæus, Ista, inquit, est regio, ad quam Hadrianus captivos transtulit. Quando ergo Christus noster venerit, tunc reversura est in Judeam etiam illa captivitas. Possumus autem locum quemlibet regni Babylonis intelligere, quamquam et aliud arbitretur. Nam consuetudinis prophetarum est, quando loquuntur contra Babylonem, Ammonitas, Moabitas, Philistiim, et cæteras nationes, multis sermonibus linguæ eorum abuti, et servare idiomata provinciarum. Quia ergo lingua Assyriorum terminus, qui Hebraice vocatur GEBUL (גבול), dicitur (b) SAPHARAD (ספרד), hunc sensum esse conjicio: Transmigrationis Jerusalem, que in cunctis terminis regionibusque divisa est, urbes Austri, id est, tribus suas recipiet. Pro eo autem quod nos interpretati sumus, et *ascendent salvatores*, (c) ac Septuaginta transtulerunt, 384 hi qui salvi fuerint, in Hebræo scriptum est, MOSIM (מוסים): qui non ut Aquila, et Septuaginta, et Theodotus passivo *σσωσται*, vel *ἀνασωσται* dixerunt: sed juxta Symmachum *σώζοντες*, id est, active *salvatores* intelligendi sunt. Siquidem *σσωσται*, id est, *salvati*,

(a) Iterum mss. Palatini, recte filii transmigrationis vocabantur: et paulo post possederunt, pro possidebant.

(b) Notatum critica viris, *Sapharad*, non *Sepharad* appellari terminum Assyriorum lingua: tametsi nec id proprie, nam Grammatici exponunt dicentes, esse terram populorum, que vicina sit terræ Israel: interduum autem aliter explicant, ut cum dicunt esse civitatem vicinam mari, id est maritimam. In Josue littus maris exponitur ab interprete Chaldaeo *Sephar ianna*. Drusius adeo Hieronymum hallucinationis accusat ob vocis utriusque similitudinem.

(d) PHELETIM (פליטים) Hebræo sermone dicuntur. Quia juxta historiam, ut potuimus, interpretati sumus, et inter confragos scopulos nostram naviculam reximus: spiritualis intelligentia vela pandamus, ut flante Domino, et sua reserant mysteria, lani perveniamus ad portum. Eo tempore quo Benjamin possederat (Al. possederit) Galaad, transmigrationis exercitus filiorum Israel, vel certo principium transmigrationis carnis quondam Israel, istud erit, ut ad Chananeorum terram perveniat, et propheticus sermo qui fame periclitabatur in Judæa, exciccato vellere Israel, ad gentium (e) rorem transeat: ibique pascatur, et pascatur, dum et recipitur a credentibus, et pascit ipse credentes. *Sarephtha*, vel ex duobus compositum est, et interpretatur *angustia panis*: vel unum verbum est, et transfertur in *incendium*. Chanaan vero in *ελλος*, id est *motum* vertitur: aut certe *negotiator* et *humilis* appellatur. Igitur transmigrationis filiorum Israel quando occidentem dimiserint litteram, et ad spiritum venerint vivificantem, movebit cuncta que Legis sunt. Negotiabitur de multis margaritis unam pretiosissimam margaritam, et deposita Judæorum superbia, humilitatem sectabitur Christianam, et illic usque perveniet, ubi antea fuit tribulatio panis, et mulier vidua a suo conditore deserta pupillum filium vix alebat, (f) et ubi universa illius peccata, et vitia concreverunt. Captivitas autem sive transmigrationis Jerusalem, ubi quondam erat visio pacis, et que nunc in toto orbe dispersa est, possidebit civitates austri, id est, Ecclesias verbi et perfecti luminis, dietique cum sponsa panitens: *Ubi pascis, ubi cubas in meridie* (Cant. ii, 6)? Et cum Joseph in antiquam germanitatem recepta, inebriabitur sanguine pastoris, et principis. Quod 385 si juxta Septuaginta Ephrata legimus, nulli dubium est, quin Christi intelligatur fides. Ephrata enim interpretatur *καρποποις*, in est, *ubertas*, et *διδόντος* est, appellaturque Bethleem, in qua ortus est coelestis panis. His autem ita gestis, ascendent salvatores vel qui salvati fuerint de reliquis populi Judaici in montem Sion, ut judicent, et ulciscantur montem Esau. Quomodo lumen Dominus lucem appellat Apostolos suos, et dicit: *Vos estis lux mundi* (Matt. v, 14): et ipsa petra Petro donari, ut petra sit; pastor quoque bonus illis pastorem largitus est nomina: et quodcumque dicitur de eo, servis tribuit ut dicantur: sic ipse Salvator Apostolos suos mundi esse voluit salvatores, qui ascendere speculam montis Ecclesiae, et deponentes superbiam Judinam.

(e) Copula, ac, deorat: que sequuntur interpositionis laborabant vitio. Pro *Mosim* Palatini mss. cum duplici i legunt, *Mosim*, quod non improbo.

(d) Idem mss., fortasse rectius, *Fletim*.

(e) Pro *rorem*, quam vocem, cogente recto sensu, ex mss. substituimus, hactenus obtinuit *rura*. Verum nihil hic erat vox isthæc, nec velleri Judæorum exciccato opponeretur, quæ causa fuit ut locum emendare non dubitarem.

(f) Alii editi libri, ut *universæ*.

daicam, universorumque montium, qui (Al. que) adversum 386 scientiam Dei erigebatur, regnum Domino paraverunt.

Hæc ad duas lucubratiunculas veterum auctoritatem secutus, et maxime expositionem Hebraicam propro sermone dictavi, apertique os meum: sed nescio an illud Christus impleverit. Unde sapiens lector sensum magis debet consequentiam querere quam eloqui venustatem. Neque enim ea (a) lenitate,

(a) Mss. duo, et Victorius. *lenitate*: malim utique cum diphtongo *lenitate*, id est, nitore, etc.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

COMMENTARIORUM IN JONAM PROPHETAM

LIBER UNUS.

PROLOGUS.

387-388 Triennium (a) circiter fluxit, postquam quinque prophetas interpretatus sum, Michæam, Nahum, Abacuc, Sophoniam, Aggæum; et alio opere detentus, non potui implere quod cuperam: scripsi enim librum de Illustribus viris, et adversum Jovinianum duo volumina: apologeticum quoque, et de optimo genere interpretandi ad Pammachium: et ad Nepotianum, vel de Nepotiano duos libros, et alia que enumerare longum est. Igitur tanto post tempore, quasi quodam postliminio a Jona interpretandi sumens principium, obsecro ut qui typus est Salvatoris, et tribus diebus ac noctibus in ventre ceti moratus, præfiguravit Domini resurrectionem, nobis quoque fervorem pristinum tribuat, ut sancti ad nos Spiritus mereamur adventum. Si enim *Jonas* interpretatur *columba*, columba autem refertur ad Spiritum sanctum: nos quoque columbam, ex adventu (Al. et adventum) ad nos interpretemur columbæ. Scio veteres ecclesiasticos tam Græcos quam Latinos super hoc libro multa dixisse, et tantis questionibus, non tam aperuisse, quam obscurasse sententias: ut ipsa interpretatio eorum opus habeat interpretatione, et multo incertior lector recedat, quam fuerat antequam legeret. Nec hoc dico, quo magnis ingenii detrahant, et alios mea laude suggillem; sed quod

(a) Sollicitat hunc locum Tillemontius ex preconcepta opinione, quod Epitaphium Nepotiani, ex his que infra laudantur, opusculis, anno ut minimum 396 sit adscribendum: vultque adeo quadriennium, pro

commentatoris officium sit, ut que obscura sunt, breviter aperteque dilucidet, et non tam disertitudinem ostendet suam, quam sensum ejus quem exponit, edis serat. Querimus igitur, Jonas propheta, excepto volumine suo, 389-390 et Evangelis (Al. Evangelio), hoc est, Domini de eo testimonio, ut alibi in Scripturis sanctis lectus sit? Et ni fallor in Regum volumine de eo ita scriptum est: *Anno quintodecimo Amasie filii Joas, regis Juda, regnavit Jeroboam, filius Joas, regis Israel in Samaria quadraginta annis et uno. Facilique malum coram Domino, et non recessit ab universis peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. Ipse convertit fines Israel in Samaria ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta verbum Domini Dei Israel, quod locutus est in manu servi sui Jonæ, filii Amathi prophete, qui fuit de Geth, que est in Opher (IV Reg. xiv 25 seqq.). Tradunt autem Hebræi hunc esse filium viduæ Sareptanæ (Al. Sarraptenæ), quem Elias propheta mortuum suscitavit, matre postea dicente ad eum: *Nunc cognovi quia vir Dei es tu, et verbum Dei in ore tuo est veritas* (Al. veritatis); et ob hanc causam etiam ipsum puerum sic vocatum. Amathi enim in nostra lingua veritatem sonat, et ex eo quod verum Elias locutus est, ille qui suscitatus est, filius esse dicitur veritatis. Porro Geth in secundo*

triennio legi. Nobis, ne quod temere mutetur, optime illud quoque infra ejus trienni spatium concludi, abunde satis ostendimus in notis chronologicis epistolæ 60 priori tomo præfixis.